

ODN

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

**Oddziały przygotowawcze w szkołach
ponadpodstawowych w Poznaniu (2020/2021).
Raport z badań**

sierpień 2021

**Izabela Czerniejewska
specjalista ds. uczniów imigrantów**

ODNOśrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

Wprowadzenie

W ramach wsparcia oferowanego szkołom pracującym z uczniami z doświadczeniem migracji przez Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, od grudnia 2020 roku dyrektorzy poznańskich szkół, w których są prowadzone oddziały przygotowawcze brali udział w spotkaniach z dyrektorami szkół z Wrocławia. Celem spotkań była dyskusja na tematy związane z organizacją pracy w szkołach, w których prowadzone są oddziały przygotowawcze dla uczniów z doświadczeniem migracji. W spotkaniach uczestniczyli dyrektorzy z trzech poznańskich liceów (9LO, 11LO i 14LO) oraz trzech szkół podstawowych (SP2, SP10, ZSn7). Wrocław reprezentowało sześć szkół podstawowych i jedno liceum.

Jedno ze spotkań (w kwietniu 2021) dotyczyło trudności z promocją uczniów z oddziałów przygotowawczych w poznańskich szkołach ponadpodstawowych do kolejnych klas. Podniesione zostały problemy: niewystarczająca znajomość języka polskiego, by kontynuować naukę z polskimi uczniami; niezrealizowanie podstawy programowej pierwszej klasy liceum; nieadekwatny wybór szkoły przez uczniów (część uczniów deklaruwała chęć nauki w technikum lub szkole branżowej); niemożność zastosowania modelu „klasy zerowej” dla uczniów nieznających języka polskiego. Na tym spotkaniu okazało się, że tylko w jednej szkole część uczniów zostanie promowana do kolejnej klasy. Uczniowie z dwóch pozostałych szkół nie otrzymają promocji do kolejnej klasy. Wydział Oświaty UMP podjął decyzję o zamknięciu klas przygotowawczych w szkołach ponadpodstawowych w Poznaniu. Utworzenie klas w szkołach ponadpodstawowych było projektem pilotażowym, który zdaniem pracowników Wydziału nie sprawdził się i należy wrócić do poprzedniego modelu, wprowadzając zmiany w dodatkowej nauce języka polskiego¹.

Oddziały przygotowawcze w szkołach ponadpodstawowych w Poznaniu były prowadzone po raz pierwszy w roku 2020/2021. W trzech oddziałach, na poziomie pierwszej klasy uczyło się 43 uczniów (początkowo było 45 uczniów, 2 osoby wyjechały na Ukrainę). Uczniowie pochodzili głównie z Ukrainy, 3 osoby pochodziły z Białorusi (w każdej szkole po 1 osobie), jedna osoba z Rosji i jedna z Wietnamu. W dwóch szkołach oddziały przygotowawcze rozpoczęły swoją działalność 1 września 2020 roku, w jednej oddział ruszył od października 2020 roku. Projekt przypadł w trudnym okresie zdalnej edukacji, niepewności związanej z pandemią i sposobem funkcjonowania wszystkich szkół.

Decyzja o niekontynuowaniu klas przygotowawczych wywołała dość silne emocje wśród dyrektorów oraz nauczycieli. Niezadowolenie, że projekt został pozbawiony możliwości dalszego testowania w kolejnym roku (roczny pilotaż w pandemicznych warunkach to zbyt mało czasu, żeby sprawdzić powodzenie projektu), było szczególnie dotkliwe w tej szkole, która była zadowolona z postępów uczniów. Dyrektorzy pozostałych szkół uważali, że projekt miałby szansę rozwoju, gdyby klasy przygotowawcze traktowane były jako „klasy zerowe” i uczniowie nie musieli realizować w nich podstawy programowej. Decyzja rozwiązywała też potencjalne problemy organizacyjne związane z zapewnieniem oddziałów przygotowawczych we wszystkich typach szkół ponadpodstawowych (licea ogólnokształcące, technika, szkoły branżowe). W efekcie, decyzja o zamknięciu oddziałów przygotowawczych w poznańskich szkołach ponadpodstawowych spowodowała powrót do prowadzenia modelu integracyjnego we wszystkich szkołach

¹ Przedstawiona propozycja dotyczyła dodatkowych 6 godzin lekcyjnych, przeznaczonych na naukę języka polskiego dla migrantów. Lekcje miałyby być prowadzone popołudniami, w tych samych trzech liceach, w których prowadzone były oddziały przygotowawcze w roku 2020/2021. Na zajęcia mogliby uczęszczać zainteresowani uczniowie z okolicznych szkół.

ODNOśrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

ponadpodstawowych². Niestety na poziomie lokalnym, do tej pory nie została podjęta dyskusja, który z modeli jest skuteczniejszy, jakie są ich zalety i wady oraz w jaki sposób wspierać uczniów z doświadczeniem migracji w ramach modelu integracyjnego.

Zdaniem autorki niniejszego opracowania, zasadne było przyjrzenie się sytuacji w trzech liceach, porozmawiania z uczniami, wysłuchanie ich opinii na temat funkcjonowania oddziałów. Badanie zostało przeprowadzone *ad hoc* w celu uchwycenia obecnej sytuacji, kiedy jeszcze uczniowie uczęszczali do oddziałów. Badanie zostało przeprowadzone już po podjęciu decyzji o nieprzedłużaniu przedsięwzięcia, nie jest zatem ewaluacją oddziałów przygotowawczych. Rekomenduje się jednak włączanie do wszelkich pilotaży badań diagnostyczno-ewaluacyjnych, dzięki którym przed rozpoczęciem projektu zostaną ustalone wskaźniki, stanowiące punkt odniesienia w badaniach ewaluacyjnych.

Pilotaż oddziałów przygotowawczych był nowym projektem skierowanym do starszej młodzieży. Warto z tego doświadczenia wyciągnąć wnioski, by proponować adekwatne formy wsparcia uczniom z doświadczeniem migracji w najbliższej przyszłości. Rekomendacje płynące z analizy badań prezentowane w tekście powinny być wzięte pod uwagę niezależnie od przyjętego modelu pracy z uczniem migrantem. Jednocześnie badanie to powinno być zachętą do wsłuchiwanie się w głos uczniów z doświadczeniem migracji, uwzględniania zgłaszanych przez nich potrzeb, przy jednoczesnym jak najlepszym wykorzystywaniu zasobów szkół i dobrych praktyk w nich stosowanych.

Metodologia badań i ogólne informacje o badanych

Badania składały się z trzech części i były prowadzone w czerwcu 2021. W pierwszej części zostały przeprowadzone badania ankietowe, skierowane do dyrektorów szkół ponadpodstawowych. Trzech dyrektorów szkół odpowiedziało na ankietę. Ankieta składała się z 26 pytań.

Równoległe we wszystkich szkołach odbyły się spotkania z dyrektorami, wychowawcami oraz uczniami z oddziałów (27 maja, 10 czerwca, 11 czerwca). Były to swobodne rozmowy z uczniami, które ułatwiły opracowanie ankiety skierowanej do nich. Następnie została przeprowadzona ankieta wśród uczniów z oddziałów przygotowawczych, zawierająca 22 pytania.

W roku szkolnym 2020/2021 do trzech oddziałów w poznańskich liceach ogólnokształcących uczęszczało 43 uczniów, w ankiecie wzięło udział 34 uczniów: 9 uczniów z IXLO, 11 uczniów z XILO i 14 uczniów z XIVLO. Spośród uczniów, którzy wzięli udział w ankiecie: 29 uczniów pochodzi z Ukrainy, 3 z Białorusi, 1 z Rosji i 1 z Wietnamu. Uczniowie w oddziałach przygotowawczych byli zróżnicowani wiekowo (15-18 lat): 16 uczniów (15 lat), 12 uczniów (16 lat), 4 uczniów (17 lat) a 2 uczniów (18 i więcej lat).

² Znane są trzy modele włączania uczniów z doświadczeniem migracji w system szkolny: 1) model integracyjny zakłada, że uczeń migrant uczęszcza do szkoły (oraz klasy) wraz z uczniami z grupy większościowej; 2) model separacyjny oznacza, że uczeń migrant (lub uczniowie) są oddzieleni od wszystkich uczniów na jakiś czas w celu nabycia kompetencji językowych. Przykładem zastosowania tego modelu są oddziały przygotowawcze w Polsce; 3) model łączony, stosowany w niektórych krajach to połączenie obu modeli. Uczniowie uczą się języka nowego kraju w osobnych klasach, jednocześnie część zajęć mają w klasach ze wszystkimi uczniami.

ODNOśrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

Analiza badań

Prezentowane poniżej wyniki z badań zostały przedstawione tematycznie, wątki z ankiet dyrektorów i uczniów, jeśli dotyczyły tego samego obszaru zostały połączone. Pod każdym tematem znajdują się rekomendacje, które warto uwzględnić w dalszych pracach dotyczących wsparcia uczniów z doświadczeniem migracji w szkołach.

- **Przyjęcie ucznia do szkoły**

Uczniowie przyjmowani byli do szkół na podstawie dokumentów oraz wg kolejności zgłoszeń, nie były brane pod uwagę inne kryteria. Dyrektorzy szkół ponadpodstawowych uważają jednak, że powinny być jasno określone **kryteria przyjmowania do oddziałów przygotowawczych**. W tworzeniu kryteriów, zdaniem dyrektorów, powinno się uwzględnić: dotychczasowe wyniki w nauce, rodzaj zainteresowań / plany na przyszłość oraz poziom znajomości języka polskiego.

Uczniowie w oddziałach przygotowawczych **znali język polski na różnym poziomie**. Poziom języka polskiego nie był badany przed przyjęciem do oddziału ani na początku roku szkolnego. 68% uczniów (23 osoby) rozpoczęło naukę języka polskiego w tym roku szkolnym, pozostali uczyli się dłużej. Rozmowy z nauczycielami języka polskiego jako obcego w oddziałach przygotowawczych potwierdzają zróżnicowany poziom kompetencji językowych uczniów. Warto wziąć pod uwagę zróżnicowane predyspozycje językowe uczniów oraz ich motywację do szybkiego opanowania języka. W rozmowach z nauczycielami i dyrektorami szkół pojawiła się propozycja **przeprowadzenia testu kompetencji językowych** z języka polskiego na początku roku szkolnego. Wszyscy uczniowie powinni zostać poddani takim samym testom kompetencji językowych.

W kontekście tworzenia oddziałów przygotowawczych oraz propozycji kryteriów rekrutacyjnych ciekawe wydaje się, że aż 7 uczniów (21%) uczęszczało wcześniej do innych szkół w Polsce. Niektórzy uczyli się też języka polskiego dłużej niż rok (9 osób), a jedna osoba nawet ponad 5 lat. Nie znamy powodu decyzji tych osób o wyborze oddziałów przygotowawczych, nie wiemy również czy byli zadowoleni z takiej formuły nauczania oraz jakie były efekty ich nauki po roku. Jest jednak pewne, że zagadnienie to powinno być szerzej zbadane (z jakiego powodu uczniowie, którzy wcześniej uczęszczali do polskiej szkoły decydują się podjąć naukę w oddziale przygotowawczym?).

Organizując klasy przygotowawcze warto **wziąć pod uwagę również wiek uczniów**. W badanych klasach uczniowie byli w bardzo zróżnicowanym wieku (15-18 lat). W rozmowach z uczniami pojawił się temat, że są już spóźnieni o kilka lat wobec ich rówieśników, którzy kończą szkołę ponadpodstawową.

Nie wszyscy uczniowie zdecydowali o wyborze oddziału przygotowawczego samodzielnie, część odpowiedziała, że decyzję podjęli rodzice. Siedem osób (17%) przyznało, że nie była to decyzja ani ich samych, ani ich rodziców.

We wszystkich szkołach prowadzone były **spotkania z rodzicami** przed rozpoczęciem roku szkolnego lub na początku roku. Były to spotkania dla wszystkich rodziców migrantów lub spotkania indywidualne. Spotkania poruszały różne kwestie: zagadnienia związane z organizacją pracy szkoły, organizacji nauki w czasie pracy zdalnej (potrzeby sprzętowe), oczekiwania i potrzeby uczniów oraz rodziców, adaptacji uczniów, trudności, z którymi najczęściej mierzą się uczniowie z doświadczeniem migracji oraz ich dalszego kształcenia w szkole / planów na przyszłość. W spotkaniach brali udział wychowawcy, dyrektorzy, osoby tłumaczące. W każdej ze szkół skład osób organizujących spotkania był

ODNOśrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

inny, co wynika z innego podejścia i podziału zadań pomiędzy osobami zaangażowanymi w pracę z uczniami.

Rekomendacje:

1. Stworzenie kryteriów przyjmowania do szkół mogłoby ułatwić uczniom wybór szkoły, a szkołom organizację naboru. Być może do wytypowanych oddziałów / szkół powinni trafiać uczniowie na podobnym poziomie językowym / posiadający wiedzę z poprzednich szkół na zbliżonym poziomie. Stopień znajomości języka polskiego z pewnością wpłynął na sukces w nauce niektórych uczniów.
2. Powinny być prowadzone badania kompetencji językowych wszystkich uczniów, aby dostosować poziom nauczania w klasach przygotowawczych (lub zwykłych klasach). Wskazane byłoby, żeby takie testy były prowadzone wśród wszystkich uczniów z doświadczeniem migracji we wszystkich szkołach na początku roku szkolnego, w połowie roku oraz na koniec. Pozwoliłoby to zbadać przyrost umiejętności językowych. Testy kompetencji językowych powinny być ujednocnione i dostosowane do wieku uczniów.
3. Uczestnictwo w oddziale przygotowawczym powinno być świadomym wyborem uczniów i ich rodziców. Powinni znać zalety takiego rozwiązania oraz konsekwencje, a także mieć możliwość w każdej chwili zmienić zdanie.
4. Warto omówić współpracę z rodzicami w szerszym gronie, ustalić jakie informacje są istotne / niezbędne dla uczniów i rodziców na początku roku szkolnego. Można przygotować pakiety powitalne (warto skorzystać ze wsparcia ODN w Poznaniu w tym zakresie).
5. Warto byłoby przygotować materiał dla dyrektorów i wychowawców, żeby ułatwić im wprowadzenie uczniów i rodziców w kontekst szkoły.

- **Zdalna szkoła / nauka w czasie pandemii**

W dwóch szkołach wszyscy uczniowie mieli dostęp do sprzętu komputerowego w czasie zdalnej edukacji, jednak w jednej szkole niektórzy uczniowie przyznali, że mieli trudności z dostępem do odpowiedniego sprzętu. Dyrektorzy zwracali uwagę, że najczęstszymi problemami w pracy online były problemy techniczne (kłopoty ze sprzętem, z Internetem, konieczność korzystania z jednego komputera, a nawet jednego konta MS Teams używanego przez rodzeństwo), wychowawcze (częsta nieobecność uczniów na zajęciach, niewykonywanie zadań domowych, brak aktywności, utrudniony kontakt z uczniem), emocjonalne (przejście na naukę zdalną wzmogło nieśmiałość niektórych uczniów). Z odpowiedzi dyrektorów nie wynikało wprost, że zdalna edukacja miała bezpośrednio niekorzystny wpływ na naukę uczniów. Natomiast wszyscy dostrzegli bardzo niekorzystny wpływ odizolowania uczniów na kontakty z polskimi rówieśnikami.

Uczniowie zapytani o zdalną szkołę widzieli zarówno plusy, jak i minusy zdalnej edukacji. Wśród plusów wymieniali: nie trzeba wcześnie wstawać na lekcje, nie trzeba się ubierać, można jeść i pić, kiedy jest się głodnym, można wyjść do toalety, kiedy potrzeba. Jednym z plusów, na które zwróciła uczennica z Wietnamu była możliwość pisania pytań na czacie i uzyskiwania pisemnych odpowiedzi. Do minusów zaliczyć należy: brak sprzętu (korzystanie z telefonu, nie z komputera), problemy techniczne z Internetem,

ODNOśrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

zbyt dużo czasu przy komputerze (zmęczenie). Jednym z minusów wymienianych przez uczniów było ograniczenie kontaktów z polskimi rówieśnikami i brak bezpośredniego kontaktu z nauczycielami.

W jednej ze szkół zastosowane zostało nauczanie hybrydowe – uczniowie uczyli się 2 dni w domu, 3 dni w szkole. Uczniowie tej klasy zapytani o to rozwiązanie byli bardzo zadowoleni z takiej możliwości. Wychowawczyni jednej z klas doceniała możliwość stałego monitorowania obecności, zaangażowania uczniów, zadań domowych i ocen podczas zdalnej edukacji. Podkreślała, że lekcje online dawały jej możliwość „odwiedzenia” klasy w każdym momencie, było to zatem narzędzie do monitorowania postępów uczniów.

Rekomendacje:

1. Nauczanie zdalnie w szkołach ponadpodstawowych nie było ocenione negatywnie. Uczniowie widzieli zarówno zalety jak i wady tego nauczania.
2. W warunkach zdalnej edukacji dyrekcje szkół powinny zwrócić szczególną uwagę na sprzęt dla uczniów migrantów i możliwości techniczne. W miarę możliwości można wprowadzić nauczanie hybrydowe.

- **Nauczyciele w oddziale przygotowawczym**

Osoby pracujące bezpośrednio z uczniami z doświadczeniem migracji mają ogromny wpływ na ich funkcjonowanie w nowej szkole. To również przez pryzmat ich pracy uczniowie oceniają samą szkołę. Kompetencje i doświadczenie nauczycieli wpływa na efektywność nauczania. Do zespołu nauczycieli pracujących z uczniem z doświadczeniem migracji należy włączyć: wychowawcę, nauczyciela języka polskiego jako obcego, nauczyciela wspomagającego, nauczycieli przedmiotów, dyrektora szkoły oraz psychologa/pedagoga.

We wszystkich trzech oddziałach **wychowawcą** była kobieta. Zdaniem dyrektorów szkół wychowawczynie posiadały: kompetencje językowe (znajomość języka ukraińskiego i rosyjskiego lub nauczania języka polskiego jako obcego), personalne (łatwo nawiązująca kontakt z uczniami, otwarta, życzliwa, empatyczna). Jedna z wychowawczyń znała realia życia w Ukrainie.

Nauczycielki języka polskiego jako obcego mają różne kompetencje – były to zarówno nauczycielki-polonistki posiadające wieloletnie doświadczenie, ukończone studia podyplomowe z języka polskiego jako obcego (lub kurs) jak i cechy osobowe (empatia, cierpliwość).

We wszystkich trzech szkołach dostępny był **nauczyciel wspomagający**. Osoba taka znała język rosyjski, a w dwóch szkołach również ukraiński. Okazało się jednak, że odmienna była liczba godzin pracy nauczyciela wspomagającego w każdej ze szkół: 2 godziny, 3 godziny i 5 godzin. Nie we wszystkich szkołach uczniowie korzystali z pomocy nauczyciela. W jednej ze szkół uczniowie przyznali, że nauczyciel nie przychodził do nich na lekcje, gdyż „nie było takiej potrzeby”. W innej szkole mówili, że taka pomoc była bardzo potrzebna na samym początku, później już nie potrzebowali wsparcia. W tej samej szkole uczniowie mówili o korzystaniu z kompetencji językowych jednej z uczennic, która podczas lekcji tłumaczyła niektóre trudniejsze terminy innym uczniom.

Rekomendacje:

1. Warto wybierać wychowawcę ze szczególną starannością, uwzględniając wymienione kompetencje. Uczniowie w czasie spotkań podkreślali „mocne strony” wychowawczyń – znajomość języka

ODNOśrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

ukraińskiego/rosyjskiego w komunikacji z rodzicami, empatia. W ankietach uczniowie chwalili swoje wychowawczynie.

2. Należy wspierać rozwój zawodowy nauczycieli języka polskiego jako obcego, proponować im kursy, studia podyplomowe, wymianę doświadczeń, wiedzy i materiałów z innymi nauczycielami języka polskiego jako obcego. Materiały opracowane przez nauczycielki mogą być wykorzystywane w kolejnych latach oraz przez nauczycieli innych szkół (na tym samym poziomie), dlatego warto zacieśnić współpracę.
3. W miarę możliwości ustalić jednakową liczbę godzin dla nauczyciela wspomagającego. Opracować wspólne zasady pracy nauczyciela wspomagającego, na czym ma polegać jego rola/ asystowanie. Pojawia się również pytanie jak wspierać uczniów, dla których język ukraiński/rosyjski nie jest językiem pierwszym?
4. Należy poszerzyć badania o wywiady z wychowawcami, nauczycielami języka polskiego jako obcego, nauczycielem wspomagającym oraz psychologiem/pedagogiem szkolnym. Warto uwzględnić także opinię kilku nauczycieli przedmiotów.

- **Zasady pracy z uczniem z doświadczeniem migracji**

Z ankiet z dyrektorami wynika, że we wszystkich trzech szkołach zostały przygotowane wspólne zasady pracy nauczycieli w oddziale przygotowawczym. Zostały one spisane i zaakceptowane przez wszystkich nauczycieli. Informacje o funkcjonowaniu oddziałów przygotowawczych są również dostępne na stronach internetowych szkół.

9LO – zapisy w statucie szkoły http://9lopoznan.pl/wp-content/uploads/2021/04/Statut_2021.pdf

14LO – cały rozdział w statucie http://czternastelo.pl/wp-content/uploads/2021/05/statut-14-LO-9_04_2021.pdf

Zasady pracy z uczniem z doświadczeniem migracyjnym powinny dotyczyć różnych aspektów, m.in.: sposobu nauczania, stosowanych ułatwień, sposobu oceniania, kontaktów z uczniem i rodzicami, wspierania indywidualnych potrzeb ucznia.

Jedną z zasad pracy w oddziałach przygotowawczych może być określenie dostępu do telefonów komórkowych i Internetu przez uczniów. Podczas spotkań w szkołach okazało się, że tylko w dwóch klasach uczniowie mogą swobodnie korzystać z telefonów komórkowych (jako translatora/słownika) w czasie lekcji. W jednej ze szkół uczniowie nie mieli dostępu do telefonów, ale też mówili, że dzięki temu, jeśli czegoś nie rozumieją zadają więcej pytań bezpośrednio nauczycielom.

Rekomendacje:

1. Warto, aby zasady pracy z uczniem z doświadczeniem migracji były wcześniej przedyskutowane z dyrektorami, być może warto uspołnić zasady pracy we wszystkich szkołach. Z rozmów z dyrektorami wynika, że od początku ich wizja, podejście i sposób realizacji tego projektu znacznie się różnił między sobą, co wpłynęło na efekt końcowy projektu.
2. Informacja o tym, w jaki sposób pracuje się z uczniami z doświadczeniem migracji powinna być ogólnodostępna dla innych nauczycieli, rodziców i uczniów ze szkoły, a także osób poza szkołą. Temat ten powinien być szerzej zbadany i monitorowany przez cały czas trwania projektu.

ODNOśrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

3. Wydaje się zasadne, by umożliwić uczniom dostęp do korzystania z telefonów komórkowych w czasie lekcji, by mogli swobodnie korzystać ze słownika. Niektórzy uczniowie są zbyt nieśmiali i nie chcą zakłócać toku lekcji swoimi pytaniami i wątpliwościami. Jednocześnie warto zachęcać uczniów do zadawania pytań i bezpośredniej komunikacji z nauczycielami.

- **Zaangażowanie uczniów i integracja z rówieśnikami**

W ankiecie uczniowie ocenili własne zaangażowanie w naukę. Wypadło ono bardzo dobrze i dobrze. Nieco mniejsze zaangażowanie wskazywali w czasie zdalnej nauki, w porównaniu do stacjonarnej, najślabiej angażowali się w zadania dodatkowe (pytanie powinno zostać doprecyzowane – kto proponował im zadania dodatkowe, czy były brane pod uwagę również zadania pozaklasowe / międzyszkolne?).

Uczniowie uważają, że w tym roku szkolnym udało im się nauczyć języka polskiego w stopniu średnim, dobrym lub bardzo dobrym, dowiedzieli się także jak działa polska szkoła. Uważają, że zrealizowali program pierwszej klasy (tylko 2 osoby uważają, że nie zrealizowały programu klasy pierwszej). W dwóch szkołach były podejmowane działania integracyjne z uczniami pozostałych klas. Były to m.in. wspólne zajęcia z uczniami z innych klas, wyjazd integracyjny na początku roku szkolnego, udział młodzieży w projekcie Samorządu Uczniowskiego – Tydzień Języków Obcych (prezentacje, dyskusje) „Kulinaria w literaturze”, tradycje obchodzenia Świąt Bożego Narodzenia. Część tych działań podejmowana była zdalnie. W jednej ze szkół działania integracyjne nie były podejmowane z powodu pandemii.

Temat integracji z polską młodzieżą był dla uczniów bardzo istotny. Przyznali, że nie mają kontaktu z polskimi rówieśnikami, niektórzy znają po 1-2 osoby z Polski, część poznały poza szkołą. Pojawiały się głosy, że szkoła powinna wesprzeć proces poznawania polskich kolegów, np. zapraszając polskich uczniów do kontaktu z uczniami cudzoziemskimi, przydzielając polskich opiekunów wśród kolegów/koleżanek lub organizując zajęcia integracyjne – artystyczne, sportowe, odbywające się po lekcjach.

Dyrektorzy w ankietach wskazali, że oddziały miały średni wpływ na polskich uczniów. Dyrektor jednej ze szkół napisał w pytaniu otwartym, że uczniowie oddziału przygotowawczego przygotowali filmiki promocyjne oddział oraz inne projekty m.in. „Razem dla klimatu”, „Na lekcjach historii”, „Życzenia dla prawosławnych”. Takie działania wspierają relację między klasą migrantów a innymi klasami. Dodatkowo promują szkołę, jako otwartą na wielokulturowość. Warto zatem pokazywać aktywności podejmowane przez uczniów z doświadczeniem migracji, tworząc w szkole atmosferę otwartości.

Rekomendacje:

1. Temat roli szkoły w procesie integracji uczniów z doświadczeniem migracji i polskich uczniów powinien zostać szerzej zbadany. Wydaje się kluczowy z perspektywy uczniów, zarazem jest dość trudny do realizacji w trakcie zdalnej nauki.
2. Dyrektorzy szkół, wychowawcy klas, psychologowie i pedagodzy szkolni powinni poświęcać więcej czasu na zaplanowanie procesów integracyjnych, które mogą rozpocząć się w szkole. Nie wystarczy sama obecność uczniów w szkole, by dokonała się integracja. To proces złożony, który zależy zarówno od woli, chęci i otwartości ucznia migranta, jak i otwartości polskich kolegów, wsparcia nauczycieli, wychowawców, psychologów i pedagogów szkolnych.
3. Proces integracji może być wspierany również poprzez uczestnictwo w zajęciach sportowych, artystycznych realizowanych w szkole lub poza nią, w najbliższej okolicy (kluby sportowe, domy kultury, zajęcia dodatkowe).

ODN

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

4. Przydatne będzie tu wsparcie psychologa/pedagoga szkolnego i wychowawcy, świadome tworzenie przestrzeni do integracji. Przy tym warto podchodzić do tej kwestii indywidualnie, według potrzeb, rozmawiając z uczniami. Jednym z pomysłów może być wcześniejsze uczestnictwo w lekcjach ucznia, który dołączy do klasy, przeprowadzenie warsztatu integracyjnego dla wszystkich uczniów, żeby mieli okazję się poznać, bądź zaaranżowanie wspólnego działania / zadania / projektu, podczas którego uczniowie lepiej się poznają.
5. Warto podejmować działania międzykulturowe w szkole i je promować. W ten sposób tworzy się wokół szkoły atmosferę otwartą na wielokulturowość.

- **Wsparcie w oddziale przygotowawczym**

Uczniowie zapytani o oczekiwania odpowiedzieli, że przystępując do oddziału przygotowawczego przede wszystkim chcieli nauczyć się języka polskiego (29 głosów), a ponadto: dowiedzieć się jak działa polska szkoła (25 głosów), mieć w klasie kolegów i koleżanki ze swojego kraju (24 osoby). Tylko 13 osób zaznaczyło, że chciało zrealizować program klasy pierwszej.

Uczniowie bardzo dobrze oceniają wsparcie nauczycieli w nauce języka polskiego oraz wychowawcy w adaptacji do szkoły. Istotnym wsparciem okazali się również nauczyciele języka polskiego jako obcego, nieco słabiej zostali ocenieni pozostali nauczyciele. Uczniowie widzą zaangażowanie wychowawczyń i dyrektorów szkół, osoby te przyczyniły się łatwiejszej adaptacji i rozwiązywania ich problemów.

Najbardziej pomocne dla uczniów w klasie przygotowawczej było: wyjaśnianie przez nauczycieli tematów, przygotowywanie kart pracy przez nauczycieli, dodatkowe lekcje polskiego. Nie wszyscy uczniowie uważają, że obecność dodatkowego nauczyciela wspomagającego była przydatna. Nie wiemy, czy nauczyciele znający język rosyjski/ukraiński byli pomocni, gdyż nie w każdej szkole byli tacy nauczyciele.

Dość słabo, w ocenie uczniów, wypadła postać psychologa/pedagoga szkolnego – zdaniem uczniów nie wspierali ich w wystarczającym stopniu. Najbardziej jednak wypadli polscy uczniowie, których obecność w systemie wsparcia nie została uwzględniona przez szkoły. Ponownie podkreślę tutaj, że uczniowie z doświadczeniem migracji w szkole są częścią całego systemu szkolnego. Szkoła powinna zadbać o relacje pomiędzy różnymi elementami systemu.

Rekomendacje:

1. Określić zadania różnych osób w szkole (dyrektor, wychowawca, nauczyciel jppo, nauczyciele, psycholog/pedagog) we wsparciu uczniów z doświadczeniem migracji.
2. Określić zadania szkoły w nawiązywaniu relacji uczniów z doświadczeniem migracji z polskimi rówieśnikami. Psycholog/pedagog szkolny powinien być ważnym ogniwem we wsparciu procesu adaptacyjnego uczniów z doświadczeniem migracji.
3. Należy podjąć działania w celu podniesienia zaangażowania polskich uczniów w proces wsparcia kolegów z innych krajów.

- **Dodatkowe lekcje języka polskiego**

Uczniowie zapytani o dodatkowe godziny języka polskiego odpowiedzieli, że nadal chcieliby **korzystać z dwóch dodatkowych lekcji języka polskiego w szkole (62% - 21 osób).**

ODNOśrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

Zapytani o lekcje prowadzone po południu (propozycja Wydziału Oświaty, by w tych samych 3 szkołach popołudniami były prowadzone dodatkowe 6 godzin lekcji języka polskiego jako obcego dla wszystkich uczniów ze szkół ponadpodstawowych), zainteresowanie spadło do 21% - 7 osób. Połowa uczniów (17 osób) deklaruje, że nie jest zainteresowana dodatkowymi lekcjami z języka polskiego prowadzonymi po południu. Powodem braku zainteresowania są: sprawy organizacyjne (dojazd do szkoły, zajęte popołudnia) oraz przeciążenie pracą (lekcje do odrabiania, pomoc w domu). Niektórzy mówili, że być może będą uczęszczali na te lekcje, ale z pewnością nie regularnie.

Natomiast większość uczniów (59%) **chciałaby popołudniami uczestniczyć w zajęciach pozalekcyjnych** (sportowych, artystycznych), a nie dodatkowych lekcjach polskiego. Zajęcia pozalekcyjne organizowane przez szkołę były uznawane przez uczniów jako forma spotkania i możliwość nawiązania relacji z polskimi uczniami.

Z propozycji uczniów, które się pojawiły w otwartym pytaniu ankietowych warto wziąć pod uwagę ich propozycje: wsparcie w odrabianiu zadań domowych; wspólne czytanie książek, które rozwijają mówienie; wspólne lekcje z polskimi uczniami; organizowanie wycieczek; inicjowanie kontaktów z polskimi uczniami; wyrównywanie braków ze szkoły podstawowej („bo czasami program różnił od tego czego uczyłam w ukraińskiej szkole”).

Rekomendacje:

1. Należy dobrze zaplanować i zorganizować dodatkowe godziny języka polskiego (6 godzin), prowadzone popołudniami, szczególnie jeśli będą w nich uczestniczyć uczniowie z różnych szkół. Konieczne będzie: zbadanie poziomu znajomości języka polskiego, włączania podstaw ze wszystkich przedmiotów, z którymi mają problemy, odpowiadania na potrzeby uczniów. Być może rozwiązaniem byłoby prowadzenie tych lekcji online lub hybrydowo (część osób w klasie, część zdalnie).
2. Zajęcia powinny być opracowane przez zespół nauczycieli, konsultowane z doradcą metodycznym języka polskiego jako obcego.
3. Warto uwzględnić potrzebę uczniów do korzystania z zajęć pozalekcyjnych (sportowych, artystycznych) oraz uwzględnić ich propozycje, które mogłyby im pomóc w wyrównywaniu braków językowych.

- **Przyszłość uczniów z oddziałów przygotowawczych**

Dyrektorzy szkół uważają, że oceny na świadectwie z kraju pochodzenia mają duży wpływ na sukces ucznia w oddziale przygotowawczym. Istotnym czynnikiem mogą być plany życiowe ucznia oraz motywacja do nauki języka polskiego. Zdaniem dyrektorów wpływ na sukces uczniów ma zaangażowanie nauczycieli ze szkoły oraz dodatkowe lekcje języka polskiego.

Na pytanie do jakiej szkoły będą chodzili w przyszłym roku szkolnym 18 uczniów odpowiedziało – do liceum, 10 uczniów – technikum, 2 uczniów – do szkoły branżowej, 4 osoby – nie wiedzą jeszcze do jakiej pójdą szkoły. Z rozmów z dyrektorami wiemy, że tylko 9 uczniów z jednego oddziału przeszło do kolejnej klasy w tej samej szkole i będzie kontynuować naukę w tej szkole w drugiej klasie. Pozostali uczniowie muszą rozpocząć naukę w klasie pierwszej w tej lub innej szkole.

W trakcie rozmów uczniowie wyrażali różne opinie: zadowolenie, że będą kontynuować naukę w szkole, niepewność jak będzie w nowej szkole / klasie oraz niezadowolenie, że „znów jestem w punkcie wyjścia”. Optymistycznym wnioskiem jest, że 60% uczniów uważa, że po roku nauki w oddziale przygotowawczym poradzi sobie w kolejnej klasie (20 osób), tylko 3 osoby uznały, że ich znajomość języka polskiego jest niewystarczająca.

ODNOśrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

Rekomendacje:

1. Konieczne jest wprowadzenie systemu monitorowania wsparcia udzielanego uczniom. Należy regularnie badać wpływ różnych czynników na sukces ucznia – przeprowadzić diagnozę wstępną na początku roku szkolnego: zanalizować dokumenty (świadectwo ucznia z poprzedniej szkoły), zbadać poziom znajomości języka polskiego, motywację do nauki i plany życiowe (w szkole ponadpodstawowej). Na sukces ucznia, obok wsparcia szkoły wpływają również aspiracje uczniów, ich predyspozycje językowe, umiejętność adaptacji do nowych warunków.
2. Dyrektorzy doceniają instytucjonalne formy wsparcia, jednak często nie dostrzegają wpływu integracji z rówieśnikami. Uczniowie podkreślali w rozmowach, że gdyby mieli więcej kontaktu z polskimi uczniami – ich znajomość języka polskiego byłaby znacznie lepsza, co przekładałoby się na wydajniejszą naukę i podnoszenie kompetencji językowych uczniów. Należy rozważyć różne formy nawiązywania relacji i współpracy uczniów migrantów i polskich (np. mentoring uczniów).

Podsumowanie

Badania nie odpowiadają na pytanie czy oddziały przygotowawcze na poziomie szkół ponadpodstawowych powinny być kontynuowane. Wiadomo jest, że pilotaż trwał zaledwie rok i w dwóch szkołach (z trzech) nie powiódł się. Z badań wiemy jednak, że uczniowie uważają, że **klasy przygotowawcze są potrzebne innym uczniom**, którzy przyjadą do Polski (91%, czyli 31 uczniów tak odpowiedziało).

Z rozmów a także z ankiet z dyrektorami wiemy jednak, że działania podejmowane na rzecz uczniów z doświadczeniem migracji powinny być wcześniej szerzej skonsultowane, przedyskutowane. Być może nawet warto wrócić do pytania o **najbardziej adekwatny model edukacji – integracyjny, separacyjny czy łączony?** Zdaje się, że taka dyskusja byłaby wskazana w poznańskim środowisku. Jeśli już pilotażowe działanie zostało podjęte, tym bardziej warto uwspólnić założenia i cele. Jeden z dyrektorów napisał w ankiecie: „Oddział przygotowawczy - jak sama nazwa wskazuje - powinien przygotowywać uczniów do nauki w szkole ponadpodstawowej, a warunkiem właściwego przygotowania jest dobre opanowanie języka polskiego”. Pytania kluczowe: w jaki sposób prowadzić oddział przygotowawczy i czy skupiać się wyłącznie na opanowaniu języka pozostają otwarte.

Warto pamiętać, że jakiegokolwiek działania podejmowane na terenie szkoły na rzecz uczniów z doświadczeniem migracji nie są skierowane wyłącznie dla nich. **Obecność uczniów migrantów w szkole jest wartością dla całej społeczności szkolnej**, zatem istotne jest podejmowanie wspólnych działań, żeby uczniowie, nauczyciele i rodzice mogli nawiązywać relacje i uczyć się od siebie nawzajem. Oddziały przygotowawcze były częścią każdej ze szkół, warto zatem, żeby były uwzględnione w całościowym postrzeganiu szkoły, która dzięki obecności uczniów z doświadczeniem migracji jest bardziej wielokulturowa. Brak oddziałów przygotowawczych nie powoduje zniknięcia uczniów z doświadczeniem migracji ze szkoły, zatem podejmowanie działań na rzecz tworzenia szkoły wielokulturowej jest nadal adekwatne.

Szkoła jest miejscem, w którym migranci i migrantki spotykają się z mieszkańcami z Polski, tutaj uczą się języka polskiego, mają szansę nawiązać pierwsze relacje z rówieśnikami stąd. **To w jaki sposób zostaną przyjęci, czy poczują się u siebie może wpłynąć na ich decyzje o osiedleniu się w Polsce.** Należy jednak pamiętać, że migracja (zwłaszcza pierwsza świadoma migracja) wyzwała poczucie sprawczości,

ODN

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

samodzielności, a doświadczenia te pozostaną do końca życia niezmiernie ważne. Mogą również wyzwolić potrzebę dalszego eksplorowania świata. Stąd być może odpowiedzi na pytanie dotyczące dalszych planów życiowych: tylko niecała połowa uczniów, którzy wzięli udział w badaniu (47%) odpowiedziała, że chciałaby pozostać w Polsce, pozostałe osoby chcą wyjechać do innego kraju (32%), część osób jest niezdecydowana (18%), a pozostałe chcą wrócić do kraju pochodzenia (3%).

Mam nadzieję, że niniejszy raport przyczyni się do dalszych dyskusji na temat możliwych form wsparcia z uczniów z doświadczeniem migracji, a rekomendacje w nim zawarte posłużą lepszemu planowaniu działań w szkołach.